

О.А. НЕВМЕРЖИЦЬКИЙ

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ

ПОСІБНИК

ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

біди. Хлопчик почне шукати інші сфери для отримування задоволення від життя.

Похвала батьків, захоплення його працьовитістю, винахідливістю – найкраща нагорода для хлопчика. Поза сумнівом, найяскравішим прикладом для наслідування стають батько хлопчика, брат, дядько або дідусь. Саме на них він рівняється, бере з них приклад, уважно спостерігає за їх роботою, манерами спілкування, майстерністю, аналізує й коректує їх дії. Хлопчик швидко помічає, коли слова старших розходяться з ділом. Вчинки справляють на нього вагоміші враження, аніж слова або рекомендації.

Вчинки батька спрямлюють сильний вплив на підростаючого сина, який із задоволенням проводить з батьком вільний час, виконує його доручення, навчається у нього чоловічих справ. Якщо в цей період тато приділяє достатньо часу спілкуванню зі своєю дитиною, то хлопчик швидко дорослішає, набуває упевненості в собі. В спілкуванні з мамою син намагається бути „на рівних”, доводячи їй, що він вже дорослий і самостійний, не хоче більше робити разом з нею дрібні домашні справи, як доти. Він тепер інший – дорослий, поважний, діловий. Розуміння, терпіння, побажливість допоможуть мамі знайти потрібний стиль спілкування з підростаючим сином. Мама для сина – представник протилежної статі. Вона має своєчасно навчити хлопчика будувати свої стосунки з дівчатами на основі взаємної шані, згоди, терпимості. Надзвичайно шануйте стан закоханості сина як могутнього засобу розвитку його інтелекту і загальнолюдських цінностей. Якщо сину чи дочці з дитинства прищеплювати якості, властиві їх статі, то в майбутньому вони зможуть зайняти гідне місце в світі чоловіків та жінок, створити міцну сім'ю, стати прикладом для своїх дітей.

Поради батькам

1. Неухильно підтримувати хлопчика в реалізації його позитивних задумів, проектів.
2. Дозволяти хлопчикові виконувати „чоловічу” роботу, не перешкоджати його прагненням чомусь навчатися.

3. Хвалити сина за кожну спробу будь-що зробити, захоплюватися винахідливістю, кмітливістю, умінням.
4. Підтримувати взаємини з батьками друзів свого сина.
5. Не жадати від сина повного звіту про те, де він був, що робив – хлопчик має право на таємницю. Згодом він сам усе розповість.
6. Постійно розширювати, збільшувати простір свободи для дитини.
7. Намагатися створити для хлопчика свій затишний куточек, де він почуватиме себе повноправним господарем.
8. Звертати увагу на те, яку літературу читає син, на музику, яку він слухає. Обговорювати з ним враження про прочитане, почуте.
9. Уважно стежити за діями сина, вчинками і словами. Завжди пам'ятати про те, що дитина спостерігає за нами, а пізніше повторює наші дії всупереч будь-яким наставлянням і моралям.
10. Пам'ятати про те, що діти дуже чутливі до неправди. Стверджуючи словами чи діями неправду і створюючи, таким чином, видимість благополуччя, ми виховуємо в них облудність, лицемірство, підлість, байдужість. Пам'ятати, що неправда, яку ви „творите” своїм способом життя, так чи інакше стане відомою дитині, вона інстинктивно відчувається дитиною і всмоктується в її свідомість, як отрута.
11. Частіше ставити собі запитання: „Який слід я залишу в пам'яті сина?”

3.6. СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ І СЕКСУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Як свідчать сучасні сексологічні дослідження, більшість сучасних батьків вважають, що статеве життя людини починається з її реальних статевих стосунків. Подібні помилки мають місце і відносно сексуальності дитини: в батьківському середовищі превалює думка, нібито поява сексуальності обумовлена пубертатом, тобто статевим дозріванням. Такі уявлення зручні для дорослих (дозволяють їм тривалий час перебувати в стані виховної бездіяльності), але вони інколи криють в собі небезпеку негармонійного розвитку сексуальності дитини.

Слід звернути увагу на те, що словосполучення „сексуальність дитини” не містить в собі ні помилки, ні суперечності. Наявність певних сексуальних переживань у дітей – це непорушний науковий факт, підтверджений даними і медицини, і педагогіки, і психології.

Засновник психоаналізу З.Фрейд був першим дослідником, який зрозумів і довів, що дитина практично з моменту свого народження є „істотою сексуальною”. Розуміючи під сексуальністю прагнення людини до отримання задоволення, Фрейд не тільки констатував даний факт, але і прослідив ті закономірності, які визначають хід розвитку сексуальності дітей і дорослих людей.

Дійсно, починаючи з дитинства і аж до молодшого шкільного віку (до 6 років) дитина мимовільно вирішує важливе для себе завдання – формування статевої самосвідомості. Вона вчиться здійснювати статеву типізацію, тобто класифікувати людей за статевими ознаками. Хто він: хлопчик чи дівчинка? Яка вирішальна відмінність, що ділить всіх людей на дві половини і примушує відносити самого себе до однієї з них?

Можна виділити ланцюг закономірних етапів сексуального розвитку людини. Після того, як стать дитиною усвідомлена, виникає нове завдання – освоєння нею соціально культивованої моделі поведінки, що відповідає її статі: хлопчик вчиться поводитися так, щоб суспільне оточення визнало його чоловічий соціальний статус. Дівчинка ж прагне до статусу жінки налаштована на освоєння жіночої моделі поведінки, характерної для її культури. Цей період (6-13 років) в розвитку сексуальності дитини називається препубертатним. Його основний результат – сформованість статеворольової поведінки.

У ході наступного (пубертатного) періоду, що триває з 13 до 17-18 років, формується статеве ваблення підлітка і відбувається вибір останнім предмету сексуального ваблення, відбуваються перші статеві зв'язки. Вік з 17 до 26 років відповідає перехідному періоду в розвитку сексуальності людини. Він характеризується вкрай нестабільними сексуальними стосунками: випадковими і часто безладними статевими зв'язками, чергуванням періодів бурхливої сексуальної активності з періодами тривалої сексуальної стриманості, які протікають на фоні сурогатних (заміщувальних) форм статевої активності (полюцій, мастурбацій і ін.). Про цей період варто б сказати словами народної мудрості „Горе, коли

юнака чи дівчини статевих зв'язків море”. Йдучи за іншою мудрістю – людина невільна своїм умінням, – молоді люди набирають відповідного сексуального „досвіду”, який може привести до непоправних наслідків в плані здоров'я і майбутньої вірності у подружжі. Разом з тим необхідно всіляко підтримувати стан, особливо першої закоханості вашої дитини. Вона – джерело доброчинної поведінки, а то й розвитку інтелекту. Принаймні в стані закоханості творили фактично всі відомі письменники, поети, митці в часі, що пройшов, та напевно і зараз. Переходійний період закінчується, як правило, вступом до шлюбу.

Значення процесу формування статевої самосвідомості неможливо переоцінити, воно визначає найсильніші і найзначущіші сексуальні переживання дитини. Вирішуючи завдання формування здорової статевої самосвідомості, дитина закладає базис для власного сексуального здоров'я і гармонійних сексуальних стосунків в майбутньому. Процес формування статевої самосвідомості є для неї справою складною, заплутаною і вимагає часу.

Тривогу, а інколи і агресію з боку батьків часто викликає рання допубертатна мастурбація дітей. Досліджаючи геніталії, дитина, як правило, звертає увагу на те, що, чіпаючи їх, можна добитися специфічних, приємних відчуттів. Дитяча мастурбація – це варіант норми. Однією з особливостей, що свідчить на користь фізіологічної мастурбації, є транзіторність. Ознайомившись з новою можливістю власного організму, дитина незабаром перемикається на отримання задоволення від більш для нього значущих джерел, що мають зрозуміліше походження і особливо забарвлений характер (задоволення від спілкування і взаємодії з власними батьками).

Існують дві основні причини, через які діти можуть зафіксуватись на мастурбації, надаючи їй, таким чином, нав'язливий, хворобливий характер. Перша причина – це недостатня батьківська увага, пропрація і тепло. Друга причина полягає в неадекватній батьківській реакції. Помітивши, що дитина чинить, із їхньої точки зору, „непотребство”, дорослі схильні проявляти агресію або пренебрегати і нав'язливі повчання. Очевидно, що обидві ці реакції лише підсилюють фіксації інтересу дитини на відкритих ним приємних ситуаціях, пов'язаних з дією на статеві органи.

Існує ще один прояв дитячої сексуальності, що розвивається, який завдає клопоту дорослим. Закінчення цього періоду (вік 5-7 років) в сексології називають віком умовної сексуальності. Він характеризується тим, що дослідницькі інтереси дитини переміщаються від вивчення власних геніталій до вивчення сексуальних стосунків людей взагалі. Результатом є пошук дошкільником будь-якої інформації, що стосується інтимної сторони життя людей.

Якою має бути позиція батьків? Не потураючи розгляду дитиною плакатів еротичного змісту, вони в той же час повинні уявити, що інтерес дошкільника до сексуального життя людей – це етап становлення його сексуальності. Закінчення даного етапу вносить корективи і в ігрову діяльність дітей – вони починають віддавати перевагу роздільностатевим іграм. Ігри і заняття хлопчиків підкреслено чоловічі: війна, спорт. Вони переважно дивляться кінопродукцію, герої якої – супермени, які часто стають зразками для наслідування. Часто хлопчики переймають зразки грубої мужності цих героїв: куріння, особлива хода, сленг і т.д. Дівчатка у цьому віці заводять перші зошити, в які записують ліричні пісні і вірші, вникають у „жіночі” справи.

Така зміна ігрових п'єреваг цілком пояснима, оскільки з початком препубертатного періоду розвитку сексуальності виникає нове завдання – освоєння чоловічої або жіночої статової ролі, характерної для даного суспільства. Під статовою роллю слід розуміти деяку систему розпоряджень, модель поведінки, якій має відповісти індивід, щоб його визнали за чоловіка або жінку. При цьому дитина молодшого шкільного віку вже відкрила для себе існування власного внутрішнього плану дій і розпочала активно його використовувати. Вона уважно придивляється до статеворольової поведінки дорослих. У хлопчика з'являється особлива потреба в близькості до батька, в загальних справах. Багато дітей ідеалізують своїх батьків. Якщо батька немає або відносини з ним не налагоджуються, то виникає потреба у фігури, що може його замінити. Питання в тому, хто з дорослих чоловіків стане носієм чоловічої моделі поведінки, засвоюваної дитиною.

У дівчаток молодшого шкільного віку виникає особлива потреба в емоційній близькості з матір'ю. Мати стає зразком для наслідування: в манері поводження з домочадцями, в способах

виконання домашніх робіт, в особливостях взаємодії з оточуючими.

Таким чином, цей зовні спокійний період розвитку дитячої сексуальності супроводжується напруженуою внутрішньою роботою дитини, в якій дорослому відводиться вагоме місце. Це зобов'яже батьків прикладати немало зусиль, щоб відповідати тій статеворольовій моделі поведінки, яку вони хотіли б прищепити своїй дитині. Якщо у дорослого слово розходитьсь із справою, якщо у нього не вистачає бажання і сил тримати своє слово, дитина швидше за все орієнтуватиметься на справу.

На нашу думку, дорослим дуже важливо знати періоди розвитку сексуальності дітей, щоб бути учасниками цього процесу, а не спостерігачами, щоб неухильно дотримувати основний його принцип: сексуальний розвиток дитини не слід ні штучно гальмувати, ні штучно стимулювати.

Поради батькам

1. Треба обов'язково відповідати на всі запитання дитини, які так чи інакше торкаються сфери інтимних стосунків між людьми. Якщо батьки відразу не готові до цього, то можна розглянути питання трохи пізніше, але зробити це потрібно обов'язково. Дитина неодмінно знайде відповідь на запитання, яке її цікавить, однак джерело інформації може виявитися, м'яко кажучи, недекватним. Якщо ж батьки воліють ухилятися од відповідей на питання, вони поступово втрачають довіру, авторитет, і відповідно самі створюють у такий спосіб бар'єр у спілкуванні з власною дитиною. І чим старшою стає дитина, то більш серйозного характеру набувають проблеми сімейного спілкування.

2. Відповідаючи на запитання дитини, не слід удаватися до „безневинного” обману (про капусту, лелек та інші „способи появи дітей”). Слід неодмінно максимально дотримуватися істини; коли обман розкривається, дитина буває вкрай розчарована, у неї виникає перша недовіра до батьків.

Дитина, якої вимагають діти, зазвичай дуже поверхнева. Якщо уважно вслухатися в їхні питання, то, виявляється, їх зовсім не цікавить техніка статевого акту чи послідовність процесу пологів. Відповідь на питання „Відкіля я взявся?” може обмежитися фразою

про те, що мала народила мама. Звідси ще одна рекомендація: необхідно уважно вслухатися в запитання і відповідати лише на те, що цікавить дитину.

3. Відповідати на запитання дітей необхідно доступною для розуміння мовою. У цьому сенсі неприпустимі вислови „Після овуляції яйцеклітина потрапляє...” і т. ін. Незрозуміла відповідь означає для дитини практично те саме, що і її цілковита відсутність.

Існує один виняток з поданих вище порад. Цей виняток стосується взаємодії батька і дитини на заключному етапі пубертатного періоду.

Безумовно, для запобігання тяжких переживань у майбутньому підлітковому віці є сенс дещо зневажити основний принцип ставлення дорослих до сексуальності дитини, що розвивається. Оптимальною в даному разі буває завчасна бесіда (бесіди) батька із сином і матері з дочкою про можливі зміни в їхньому житті, пов'язані з майбутнім пубертатом.

4. Не карати дітей за прояви дитячої сексуальності, що розвивається, (підглядання, мастурбація і т. ін.), що батькам україн не подобається, але є варіантом норми.

5. Не треба „бігти” поперед розвитку сексуальності в дітей. Зіткнувшись із дослідницькою діяльністю дитини щодо геніталійних розходжень, батьки іноді поспішають просвітити її щодо всіх тонкощів своїх інтимних стосунків.

6. Створюючи оптимальні умови для гармонійного розвитку сексуальності дитини, важливо орієнтуватися на тривалі й планомірні зусилля, тому що розвиток сексуальності – процес, що обіймає багато років. У цьому сенсі цілком недоречними є авантюрні кампанії, як, наприклад, „тиждень статевого виховання”, чи домашні „прочухані” – прояв батьківської уваги до сексуальних переживань сина чи дочки.

7. Пам'ятати, що з дорослих, які є поряд з дитиною, вагомий внесок у створення умов для гармонійного розвитку її сексуальності здатні внести ті, хто є авторитетнішим і близчим до дитини, тобто ті, хто емоційно прихильні і мають можливість проводити з нею багато часу. Часто найбільший вплив на хід обговорюваного справляють педагоги. Всі інші приватні фахівці в цьому сенсі дуже обмежені у своїх можливостях.

8. Враховувати, що вплив фахівців (лікарів, психологів, юристів і т. ін.) на процес виховання, зокрема на його сексологічний аспект, пов'язаний лише з тим, що вони мають спеціальні знання і можуть допомогти батькам, дитині кваліфіковано долати дефіцит інформації.

9. Не забувати, що сексуальна освіта містить у собі внутрішню суперечність. З одного боку, синонімом терміну „сексуальні стосунки” є термін „інтимне життя”, а інтимність – це таємниця. З іншого боку, сексуальна освіта, як і будь-який інший вид освіти, має на увазі наявність не тільки індивідуальних (наприклад, консультації), але і групових (наприклад, лекції) форм роботи. Отже, сексуальна освіта не повинна бути агресивною, тобто повинна переважати індивідуальні форми роботи.

10. Не слід відмовлятися від колективної організації заходів сексуальної освіти. На їхню користь можна навести кілька вагомих причин. По-перше, приватний фахівець (який володіє специфічною інформацією) далеко не завжди доступний для індивідуального спілкування. По-друге, дитині іноді набагато простіше поставити запитання „з юрби”. По-третє, лекції залишаються дуже ефективним засобом роботи з авторитетними дорослими (батьками і вчителями), оскільки в цьому випадку вони стають посередниками між лектором і дитиною, а лектор не опиняється перед необхідністю дозувати інформацію.

11. Бути відкритими до спілкування з фахівцями і готовими до зміни власних поглядів, оман і стереотипів, оскільки медичний, психологічний і інший види інформації можуть не відповісти раніше сформованим вами уявленням про різноманітність і неоднозначність проявів сексуальності людини.

12. Пам'ятати, що спокійна, зважена, обміркова і доброзичлива позиція, що припускає діалог з дитиною, – це оптимальна позиція батька, з якої він має виходити, якщо дійсно піклується про сексуальне здоров'я своєї улюбленої дитини.

3.7. ДІТИ ТА ГРОШІ

Психологи стверджують, що ставлення людини до грошей – не окрема риса характеру, а пряме відзеркалення її ставлення до себе, до оточення. Ставлення до грошей багато в чому визначає